

Colloquium 2(46)/2022
ISSN 2081-3813, e-ISSN 2658-0365
CC BY-NC-ND.4.0
DOI: <http://doi.org/10.34813/11coll2022>

SPECYFIKA KORZYSTANIA Z INTERNETU PRZEZ MŁODZIEŻ SŁYSZĄCĄ I Z USZKODZONYM SŁUCHEM (RAPORT Z BADAŃ)

**The specificity of using the Internet
by hearing and hearing impaired adolescents (research report)**

Jolanta Karbowiczek, Anna Michalczyk
Akademia Ignatianum w Krakowie
Instytut Nauk o Wychowaniu

e-mail jkarbow@poczta.onet.pl

ORCID 0000-0003-4746-3814

e-mail anna.michalczyk@ignatianum.edu.pl

ORCID 0000-0003-2985-2162

Streszczenie

Obserwując na przestrzeni minionych lat dynamiczny rozwój cyberprzestrzeni, warto podejść do zrozumienia tego zjawiska w sposób refleksyjny. Jak dużą rolę odrywa Internet w życiu przeciętnego człowieka? Czy powinniśmy traktować go jako szkodliwy wypełniacz wolnego czasu, czy raczej źródło rozrywki? W kontekście rozlicznych badań nad tym zagadnieniem podobne pytania zadawane były wielokrotnie, lecz trudno jest znaleźć na nie jednoznaczną odpowiedź. Specyfika tego medium sprawia, że możliwości, jakie nam oferuje, stale rosną i osiągają rozmiary, których być może nie uda się nigdy poznać całkowicie. Fakt ten zaś może być interpretowany zarówno jako zaleta i wada. W artykule przedstawiono drugą w Polsce próbę zbadania specyfiki korzystania z Internetu przez 150 adolescentów podzielonych na dwie grupy – słyszących i z uszkodzonym słuchem. Głównym wątkiem w przeprowadzonych badaniach empirycznych były ryzykowne zachowania w sieci towarzyszące młodym osobom dorosłym, które z biegiem czasu mogą ewoluować w uzależnienie od sieci. W celu poszerzenia kontekstu i zgłębienia niniejszego zagadnienia grupy respondentów poddano badaniu przy użyciu trzech narzędzi. Uzyskane wyniki jednoznacznie sugerują wyższą podatność na wspomniane zagrożenie w przypadku adolescentów z uszkodzeniem narządu słuchu.

Słowa kluczowe: młodzież słysząca, adolescenti z uszkodzonym słuchem, Internet, nastawienie do świata, pozytywne aspekty korzystania z sieci, zagrożenia, uzależnienie.

Abstract

Observing the dynamic development of cyberspace over the past years, it is worth taking a reflective approach to understanding this phenomenon. What role does the Internet play in the life of an average person? Should we treat it as a harmful free time filler or rather as a source of entertainment? In the context of numerous studies on this issue, similar questions have been asked many times, but it is difficult to find a clear answer. The specificity of this medium means that the possibilities it offers us are constantly growing and reaching dimensions that may never be fully explored. This fact can be interpreted both as a disadvantage and an advantage. The article presents the second attempt in Poland at examining the specificity of use of the Internet by two groups of adolescents – hearing and hearing impaired. The main thread in the research conducted was the risky online behaviour accompanying young adults, which can evolve into online addiction over time. In order to broaden the context and explore this issue, groups of respondents were surveyed using three tools. The results obtained strongly suggest a higher vulnerability for adolescents with hearing impairment.

Keywords: hearing and hearing-impaired adolescents, Internet, behavior, positive aspects of using the Internet, addiction, threats.

Wprowadzenie

Gdy w latach 60. XX wieku Marshall McLuhan stworzył teorię „globalnej wioski” i przewidział cyfrową rewolucję, mało kto był skłonny przyznać, że zbliża się prawdziwy przełom i wkraczamy stopniowo w nowy wiek informacyjny. Owa „globalna wioska” miała skracać dystans między ludźmi, dawać nieograniczony dostęp do informacji i otwierać nową drogę do komunikacji na skalę światową. Dziś, w czasach, w których dostęp do sieci jest szybki i oczywisty, uznać można, że stanowi on absolutnie nieodłączny element funkcjonowania większości z nas. Dzięki tym udogodnieniom świat wirtualny staje się na przestrzeni lat coraz bardziej podobny do świata realnego. To podobieństwo sprawia, że obecnie z wielu możliwości, jakie oferuje Internet, korzystają miliony użytkowników – dzieci, młodzież, dorośli, seniorzy.

Globalna wioska miejscem dla każdego

Tematyka korzystania z Internetu przez adolescentów podejmowana była do tej pory w wielu polskich i zagranicznych publikacjach powstałych na bazie badań empirycznych. Próby zbadania zjawiska związanego z problematycznym korzystaniem z Internetu przez młodzież prowadził między innymi Ryszard Poprawa. Skupił się on na zagadnieniu związanym z PUI, czyli problematycznym użytkowaniem Internetu (Poprawa, 2012). Badania przy użyciu kwestionariusza Poprawy przeprowadzone zostały w grupie ponad 500 studentów dużych ośrodków akademickich na terenie Polski, gdzie w znaczącym stopniu skupiono się na determinantach osobowościowych uzależnienia od Internetu (Barłóg, 2015). Podobną problematykę podjęto również w publikacjach: *Korzystanie z Internetu przez polską młodzież – studium metodą teorii ugruntowanej. Wyniki badania EU NET ADB* (Makaruk i Wójcik, 2013), *Zachowania ryzykowne związane z cyberprzestrzenią – polska adaptacja Internet Addiction Test* (Majchrzak i Ogińska-Bulik, 2010), *Młodzież 2013* (CBOS, 2013) czy *Uzależnienie komputerowe*.

Diagnoza, rozpowszechnienie, terapia (Augustynek, 2010). W podobny sposób do badania niniejszego zjawiska podchodzą zagraniczni badacze: *The effect of loneliness on social networking sites use and related behaviors* (Ranaeiy i in., 2015), *The addictive properties of Internet usage* (Greenfield, 2011), *The relationship between online game addiction and aggression, self-control and narcissistic personality traits* (Kim i Namkoong, 2008) czy *Risks and safety on the Internet: The perspective of European children* (Livingstone i in., 2011).

Wszystkie powyższe badania łączył jeden fakt – odnosiły się one do pełnosprawnych uczniów lub studentów. Tymczasem zagadnienie korzystania z sieci przez osoby z niepełnosprawnością wciąż jednak pozostaje nie do końca zbadane. Problematykę tę podjął między innymi Piotr Plichta w swojej publikacji *Młodzi użytkownicy nowych mediów z niepełnosprawnością intelektualną – między korzyściami i zagrożeniami* (Plichta, 2013). Uzasadnił on potrzebę pogłębiania badań na temat nowoczesnych mediów w rozwoju i funkcjonowaniu osób z tym rodzajem niepełnosprawności. Zwracał także uwagę na zagrożenia, jakie płyną z samotności i prób zagłuszenia jej przy pomocy wirtualnej przestrzeni. Godnym zauważenia jest fakt, iż u dzieci z nieprawidłowościami czy obciążeniami w zakresie szeroko rozumianego rozwoju wrażliwość na czynniki szkodliwe jest często nieco wyższa. W kontekście niesłyszących użytkowników Internetu problematykę sposobu ich korzystania z sieci podjęła Katarzyna Plutecka. W artykule *Aktywność społeczna młodzieży niesłyszącej w Internecie* Autorka podkreśliła konieczność kontynuowania systematycznych i pogłębionych badań ukierunkowanych na poznanie roli Internetu w codziennym funkcjonowaniu młodzieży niesłyszącej, zwłaszcza na wątki dotyczące częstotliwości korzystania z Internetu, preferowanych treści czy też przynależności do grup na portalach przeznaczonych dla osób z uszkodzeniem słuchu (Plutecka, 2011).

Specyficzne potrzeby osób z uszkodzonym narządem słuchu

Współcześnie w Polsce i na świecie istotną rolę zaczyna odgrywać edukacja włączająca, stanowiąca możliwość kształcenia i wychowania w szkole ogólnodostępnej, utrzymania wspólnotowych relacji, przyswajania wartości, uczenia się na miarę własnych możliwości. Podejście włączające wobec adolescentów z uszkodzonym słuchem preferuje: otwartość, elastyczność, empatię, indywidualizację, holizm, równość szans dla wszystkich, naukę pokory, uczenie się nadziei, podjęcie efektywnych działań terapeutycznych (Snoddon, 2020). Istotne są także kontakty interpersonalne (kształtowanie wzajemnego porozumiewania się, wyrażanie swoistych postaw i uczuć, częstość i rodzaj prawidłowych kontaktów, pozytywne i negatywne powiązania pomiędzy grupami, współpracę rodziców ze szkołą) i intrapersonalne (poznanie samego siebie, wewnętrzny dialog i relacja z samym sobą, motywacja do działań, możliwości samopoznania i samoświadomości intuicji, refleksja, poziom uspołecznienia, poziom samooceny, empatii, rozumienie pojęć społecznych) (Gebrekirstos i in., 2016). Na przestrzeni minionych lat

osoby z uszkodzonym słuchem stały się pełnoprawnymi członkami społeczności. Stało się tak wskutek wielu przemian społecznych, kampanii nastawionych na integrację i przełamywanie barier czy wprowadzania języka migowego (PJM) w przestrzeń publiczną. W dużym stopniu ten stan rzeczy wiąże się również z nieograniczonym dostępem do Internetu. Obecność osób głuchych w sieci stała się coraz bardziej widoczna. Tworzące się strony internetowe czy fora dla użytkowników z wadą słuchu są miejscami, w których nawiązują się nowe znajomości – także w przypadku słyszących rówieśników. Niesłyszący zatem niejako integrują się ze środowiskiem osób słyszących, korzystając z tego medium (Krause, 2011). Poszukują w sieci bieżących informacji, rozrywki, ofert pracy, ale przede wszystkim nowych znajomych, często dotkniętych podobną niepełnosprawnością. Różnica polega jednak na tym, że w rzeczywistości kontakt ten ogranicza się do najbliższych osób, rówieśników, sąsiadów, a czasem do przypadkowo poznanych ludzi. W sieci natomiast możliwości nawiązania kontaktu czy tworzenia relacji są nieograniczone. Młodzież pragnie stać się równoprawnym użytkownikiem wirtualnej przestrzeni, próbuje tworzyć i budować swoiste środowisko, aranżować synergiczną przestrzeń, poszukiwać odpowiedzi na zmieniającą się rzeczywistość, współuczestniczyć w wymianie myśli, „zanurzać się” w tajniki innowacyjnej cyfryzacji, kreując zaplanowaną działalność społeczną. Dostępne na rynku aplikacje (w tym również mobilne), komunikatory i programy operują ponadczasowymi i zrozumiałymi dla wszystkich symbolami, zaś bieżące tendencje w komunikacji zmierzają w stronę wypowiedzi o charakterze coraz bardziej skrótowym, obrazkowym, bazującym na emotikonach i pojedynczych słowach. Wydawać by się mogło, że taka forma porozumiewania się i korzystania z możliwości, jakie oferuje sieć, będzie odbierana jako szczególnie atrakcyjna dla tychże osób. Aronson (2009) nazwał człowieka istotą społeczną, upatrując w Internecie szansy na zaspokojenie socjalnych potrzeb społeczeństwa. Zwrócił także uwagę na zagrożenia płynące z bezrefleksyjnego korzystania z tego medium. Są one aktualne dla każdej z grup społecznych, także dla wspomnianych wcześniej osób z uszkodzonym słuchem.

Teoria umysłu a teoria Internetu

McLuhan w swojej tezie sformułował stwierdzenie, jakoby nowoczesne media stały się przedłużeniem zmysłów człowieka. Czy zatem dla osób dotkniętych niepełnosprawnością sensoryczną są one szczególnie znaczące? Okres dojrzewania i wkraczania w dorosłość jest czasem trudnym i pełnym wyzwań. Poszukiwanie akceptacji społecznej i potwierdzenia swojej wartości w oczach innych osób jest charakterystyczne dla tego okresu rozwojowego. Prowadzone interdyscyplinarne światowe badania nad dziećmi i młodzieżą z wadą słuchu (Mekonnen i in., 2015; Movallali i in., 2018) wskazują na fakt, że w ich funkcjonowaniu wyraźne są specyficzne problemy społeczno-emocjonalne, trudności oparte na tzw. teorii umysłu. U jej podstaw leży umiejętne zrozumienie i operowanie symboliką, tworzenie wspólnego pola uwagi oraz rozgraniczenie swoich myśli

i potrzeb od perspektywy innej osoby. Jednym słowem – teoria umysłu opiera się na umiejętności wybiegania poza własny punkt widzenia i rozumienia, o co chodzi współrozmówcy oraz jak przedstawiają się jego intencje (Stachyra 2010). Analizując zatem wyniki polskich i zagranicznych badań empirycznych oraz ich interpretacje (Podgórska-Jachnik, 2013; Kobosko, 2018; Plutecka, 2018; Young i in., 2008), dowiadujemy się, że w zależności od tego, w jakich rodzinach i w jakim środowisku wychowywały się głuche dzieci, dostrzec można wyraźne różnice w zakresie funkcjonowania emocjonalnego i społecznego. Nastolatki, które egzystowały w rodzinach słyszących, prezentują zwykle gorszy stopień przystosowania niż głuche dzieci dorastające w rodzinach głuchych. Ponadto są one narażone na liczne problemy psychiczne, które mogą się manifestować w panowaniu nad emocjami, samoocenie i obrazie samego siebie czy wspomnianych wcześniej kompetencjach społecznych (Caledron i Greenberg, 2003, s. 182; Fellinger i in., 2012, s. 1040). Regulacja emocjonalna charakteryzuje się w tej grupie wyraźną impulsywnością i trudnościami w jej kontrolowaniu, a także agresją. U większości z nich obserwuje się tendencje do negatywnych emocji oraz obniżonej samooceny. Czynniki te sprzyjają zahamowaniu umiejętności werbalizowania emocji, które są niezbędne w procesie ich regulowania (Dyck i Denver, 2003). Obraz siebie i samoocena są negatywne i najczęściej nieadekwatne. Jak słusznie zauważają Movallali, Musavi i Hakimi Rad (2018), często w tej sytuacji pojawia się dodatkowo poczucie samotności, wyobcowania i izolacji. Zdarza się, że poziom samoakceptacji i obraz samego siebie bywa zawyżony. To z kolei wiąże się z zaburzeniami narcystycznymi, częstszymi u młodzieży z uszkodzonym słuchem niż u jej słyszących rówieśników. Pierwsza grupa w porównaniu do słyszących rówieśników posiada zdecydowanie ograniczone wzorce społecznych i indywidualnych zachowań, podejmowanych ról społecznych, empatii oraz adekwatnych zachowań w zakresie interakcji z drugą osobą. W grupie tej częściej występują zaburzenia zachowania, czyli tendencje do podejmowania zachowań ryzykownych, szukania silnych bodźców, agresja wobec ludzi i zwierząt, kradzieże, oszustwa, zniszczenia mienia, a także nieco poważniejsze – zaburzenia opozycyjno-buntownicze, deficyt uwagi oraz nadaktywność. Adolescenci z uszkodzonym słuchem częściej bywają odrzucani przez rówieśników. Zdarza się, że doświadczają przykrych sytuacji związanych z wyśmiewaniem czy też piętnowaniem ich głuchoty. Długofalowe zachowania o takim charakterze mogą prowadzić do powstania fobii społecznej, nerwic, zaburzeń emocjonalnych lub psychicznych (Kobosko, 2018). Pomimo coraz większej świadomości społecznej w kwestii osób z niepełnosprawnością, licznych kampanii społecznych i działań służących zintegrowaniu ich z ogółem społeczeństwa, wciąż jeszcze zdarza się, że osoby te traktuje się jako całkowicie osobną grupę, zdefiniowaną przez konkretną niepełnosprawność. Najczęstszym wytłumaczeniem takiego stanu rzeczy są wciąż funkcjonujące mity i stereotypy, które stoją w opozycji do prób zintegrowania obu środowisk. Samo pojęcie integracji może być rozumiane wielorako, jednak zwykle sprowadza się do kluczowej zasady: akceptacji

i uznania różnic w zachowaniu, komunikacji czy sposobie bycia drugiego człowieka (Wójcik, 2008). Zaburzenia w tym obszarze skutkują znacznym pogorszeniem się funkcjonowania adolescentów na płaszczyźnie społecznej. Istnieje ryzyko, iż osoba niesłysząca zamknie się w swoich bezpiecznych i przewidywalnych schematach, aby uniknąć lęku i napięcia emocjonalnego w kontaktach międzyludzkich (Padden, 2015). Taki stan rzeczy może stać się początkiem izolacji społecznej i stronięcia od kontaktów z otoczeniem, w których interakcje rządzą się niezrozumiałymi dla dorastających prawami. Innym aspektem rozwijającym zdolności adaptacyjne jest wsparcie najbliższego środowiska rodzinnego. To właśnie rodzina, jako pierwsza grupa społeczna, do której przynależy młody człowiek, wyposaża go w umiejętności interpersonalne i uczy sposobów funkcjonowania w szeroko pojętym społeczeństwie. W obrębie najbliższej rodziny wykształca się także samoocena młodego człowieka, a w przypadku osób z uszkodzonym słuchem okazuje się, że najczęściej jest ona nieadekwatna i zaniżona (Dyck, Denver, 2003). Czynniki te mogą wpływać hamująco na umiejętność werbalizowania emocji, otwartego komunikowania swoich potrzeb, pragnień czy lęków, a także wzmacniać poczucie wyobcowania, izolacji i samotności.

Charakterystyka narzędzi badawczych

W prezentowanych badaniach wykorzystane zostały trzy narzędzia do zbierania danych o charakterze ilościowym, metody testowania oraz ankiety. Były nimi narzędzie autorstwa Ryszarda Poprawy *Test problematycznego używania Internetu* (2011), będącego autorską adaptacją *Internet Addiction Test* Kimberly Young, *Kwestionariusz nastawień intrapersonalnych, interpersonalnych i nastawień wobec świata (KNIIS)* Bartłomieja Gołka, a także *Skalę do pomiaru poczucia samotności* de Jonga Giervelda (w polskiej adaptacji P. Grygiela, G. Humenny'ego, S. Rębisza, P. Świtaja, J. Sikorskiej). Pierwsze z nich bada wśród respondentów ich nastawienie intrapersonalne, interpersonalne oraz nastawienie wobec świata i własnego życia. Sfera intrapersonalna określa obraz samego siebie i samoocenę w globalnym ujęciu. Na nią z kolei składają się niespecyficzna, ogólna samoocena i samooceny cząstkowe, specyficzne – sfera poznawczo-intelektualna, charakterologiczna, sfera fizyczna i społeczno-moralna. Wysoko rozwinięta inteligencja intrapersonalna pozwala na poszukiwanie informacji i odpowiedzi na nurtujące pytania. Osoby obdarzone tym rodzajem inteligencji mają często tendencję do powoływania się na własną intuicję, wiedzę, mądrość wewnętrzną oraz refleksję (Gołek i Wysocka, 2011). Z kolei nastawienia interpersonalne są rozumiane jako obraz pozostałej części społeczeństwa i stosunków, które je ze sobą łączą. Pojawia się w tym zakresie sfera „inni wobec mnie”, która opiera się między innymi na poczuciu wsparcia u adolescenta ze strony środowiska społecznego, docenianie go lub obojętność, zagrożenie ze strony innych ludzi lub poczucie bezpieczeństwa. W omawianym narzędziu twierdzenia, do których odnosi się respondent, znajdowały się w obszarach:

SF – sfera fizyczna,
SPI – sfera poznawczo-intelektualna,
SSM – sfera społeczno-moralna,
SCH – sfera charakterologiczna,
WS – wsparcie od innych,
BZA – brak poczucia zagrożenia,
PROS – prospołeczność,
BAGR – brak agresywności,
SZS – sensowność i zorganizowanie świata,
PrzS – przychylność świata,
PoczS – poczucie skuteczności ,
BPB – brak poczucia bezradności,
SSS – sfera globalnej samooceny,
FI – funkcjonowanie interpersonalne,
IWM – inni wobec mnie,
JWI – ja wobec innych,
OBrS – obraz świata,
OZ – obraz życia,
NEG. EMOCJE – negatywne emocje,
POZ. SPOŁ – pozycja społeczna.

Skala poczucia samotności (SPS) to narzędzie służące do ogólnego pomiaru poczucia samotności badanych respondentów. Składa się ono z 11 twierdzeń i 6 itemów oraz zawiera zdania sformułowane negatywnie, które opisują niezadowolenie z kontaktów społecznych. Pozostałe pięć itemów zawiera z kolei zdania sformułowane pozytywnie i mierzy satysfakcję związaną z relacjami interpersonalnymi. Respondent proszony jest o wskazanie, w jakim stopniu twierdzenia te są dla niego prawdziwe i odzwierciedlające jego rzeczywisty stan. Odpowiedzi udzielać należy na 5-stopniowej skali: od „zdecydowanie tak” do „zdecydowanie nie”.

Ostatnim z użytych narzędzi był *Kwestionariusz problematycznego użytkowania Internetu* (PUI). Zdaniem R. Poprawy, autora jego polskojęzycznej adaptacji (2012), jest to termin neutralny i nie przesądza on charakteru problemu ani jego trwałości. Zaznacza też, że nie jest powiązany z żadną nomenklaturą psychiatryczną. PUI powinno być zatem rozumiane jako „nadmierne, rodzące problemy psychologiczne, społeczne i zdrowotne, zaangażowanie w korzystanie z pewnych aplikacji Internetu (głównie związanych z interaktywnością), mające wyraźne cechy zachowania nałogowego” (Poprawa, 2012, s. 59). W trakcie prac nad polską adaptacją testu autor zmienił nazwę na jego zdaniem mniej stygmatyzującą i bardziej neutralną. Termin „uzależnienie od Internetu” zastąpił określeniem „problematyczne używanie Internetu (PUI)”.

Charakterystyka badanej grupy

Grupa składała się łącznie ze 150 osób: 72 kobiet i 78 mężczyzn, zaś rozkład płci badanych respondentów kształtował się w następujący sposób:

- W skład grupy słyszących adolescentów wchodziło 36 kobiet, co stanowiło 48% całej grupy oraz 39 mężczyzn, co stanowiło 52% całej grupy.
- Wśród respondentów z uszkodzonym słuchem znalazło się 37 kobiet, co stanowiło 49,33% grupy oraz 38 mężczyzn, co stanowiło 50,67% całości.

W aspekcie ogólnego rozkładu płci dla całej badanej grupy większą jej część stanowili mężczyźni – 51,33% (77 osób), mniejszą natomiast kobiety – 48,67% (73 osoby). Respondenci z uszkodzeniem słuchu w stopniu lekkim według klasyfikacji WHO to 14,67% – 11 osób, umiarkowany stopień uszkodzenia słuchu prezentowało 32% respondentów (24 osoby), badani ze znacznym stopniem uszkodzenia słuchu stanowili 28% spośród ogółu (21 osób), z głębokim stopniem uszkodzenia słuchu – 25,33% (19 osób). Obie grupy respondentów dobrano homogenicznie pod względem struktury placówki, do której uczęszczali – były to ośrodki szkolno-wychowawcze z internatem, w którym zamieszkiwali uczniowie kontynuujący naukę w placówkach. W badaniach wziął udział tłumacz polskiego języka migowego (PJM), który tłumaczył symultanicznie całość narzędzi badawczych wraz z odpowiedziami do wyboru, jak i poszczególne polecenia, które kierowane były do respondentów.

Metodologia badań empirycznych

Przedmiotem niniejszych badań było korzystanie z Internetu przez dwie grupy – słyszącą i niesłyszącą młodzież znajdującą się w przedziale wiekowym pomiędzy 15. a 20. rokiem życia oraz zdefiniowanie uwarunkowań korzystania z Internetu przez obie wyżej wspomniane grupy.

Hipoteza główna: Istnieje przypuszczenie, że wybrane czynniki osobowe mogą istotnie determinować sposób korzystania z Internetu w przypadku obu grup respondentów:

1. Należy przypuszczać, że sfera charakterologiczna istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
2. Należy przypuszczać, że wsparcie od innych istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
3. Należy przypuszczać, że sensowność i zorganizowanie świata istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
4. Należy przypuszczać, że przychylność świata istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
5. Należy przypuszczać, że sfera globalnej samooceny istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.

6. Należy przypuszczać, że prospołeczność istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
7. Należy przypuszczać, że sfera „inni wobec mnie” istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
8. Należy przypuszczać, że sfera funkcjonowania interpersonalnego istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
9. Należy przypuszczać, że sfera „ja wobec innych” istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
10. Należy przypuszczać, że obraz świata istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.
11. Należy przypuszczać, że obraz życia istotnie wpływa na korzystanie z Internetu.

Powyższe hipotezy badawcze sformułowano w oparciu o wybrane badania dotyczące ryzyka uzależnienia od Internetu wśród młodzieży w wieku szkolnym – Kaliszewska (2007), Baumeister i in. (2008), Amichai-Hamburger i Ben-Artzi (2000, 2003), Pluciński (2002).

Analiza zgromadzonych danych polegała na wykonaniu porównań między badanymi grupami w zakresie wszystkich zaprezentowanych zmiennych. Wykonano dwa główne rodzaje analiz. W pierwszej porównano dwie grupy pod względem badanych zmiennych, co pozwoliło odpowiedzieć na pytanie, czy problematyczne używanie Internetu ma inny poziom nasilenia w obu badanych grupach. Drugiej zaś analizie poddano związki między zmiennymi (korelacje), osobno w obu grupach. Zastosowano parametryczne testy istotności statystycznej z uwagi na spełnienie ich założeń. Do analizy różnic pomiędzy grupami użyto testu t Studenta, natomiast w analizie korelacji współczynnika r-Pearsona. (King i Minium, 2009).

Analiza i interpretacja uzyskanych wyników badań

Tabela 1

Analiza różnic pomiędzy grupą respondentek z uszkodzeniem słuchu (NS) i grupą słyszących respondentek (S)

Zmienna zależna	Średnie		Odch. St.		t	p
	S	NS	S	NS		
KNIIS SPI	15,61	11,78	1,89	2,23	7,92	<,001
KNIIS SF	16,17	13,08	1,78	2,07	6,81	<,001
KNIIS SSM	14,58	12,57	1,75	1,85	4,79	<,001
KNIIS SCH	14,69	13,16	1,83	2,41	3,05	,003
KNIIS WS	17,00	10,32	2,39	1,68	13,82	<,001
KNIIS BZA	16,03	10,84	2,44	1,89	10,16	<,001
KNIIS PROS	15,17	13,81	2,65	2,07	2,44	<,001
KNIIS BAGR	12,25	8,43	1,61	1,44	10,67	<,001
KNIIS SZS	13,47	9,59	1,44	1,88	9,87	<,001
KNIIS PrzS	13,31	9,65	1,82	1,87	8,46	<,001
KNIIS PoczS	15,64	12,76	1,84	1,80	6,77	<,001
KNIIS BPB	14,42	10,32	2,71	2,07	7,27	<,001
KNIIS SSS	61,06	50,59	5,25	5,21	8,54	<,001
KNIIS FI	60,44	43,41	7,16	3,01	13,32	<,001
KNIIS IWM	33,03	21,16	4,37	2,56	14,20	<,001
KNIIS JWI	27,42	22,24	3,40	2,23	7,71	<,001
KNIIS Obr_S	26,78	19,24	2,21	2,88	15,52	<,001
KNIIS OZ	30,03	23,08	4,02	2,82	8,60	<,001
SPS Neg. emocje	10,86	19,22	1,15	2,33	-19,31	<,001
SPS Poz. społ.	19,78	12,35	,90	2,15	19,16	<,001
SPS ogólny	14,81	40,49	1,97	4,32	-32,50	<,001
PUI	29,00	84,57	11,60	6,58	-25,26	<,001

Źródło: badania własne

Z analizy danych ujętych w tabeli wynika, iż wszystkie różnice między grupą słyszących i niesłyszących respondentek były bardzo istotne statystycznie. Grupa dziewcząt z uszkodzonym słuchem uzyskała niższe wartości w niemal każdym obszarze użytych kwestionariuszy. Największe dysproporcje dotyczyły kolejno: funkcjonowania interpersonalnego (KNIIS) – 43,41 punktów (NS), 60,44 punktów (S), sfery globalnej samooceny – 50,59 punktów (NS) i punktów 61,06 (S), czy poczucia otrzymywania wsparcia od innych ludzi – 17,00 punktów (S) i 10,32 punktów (NS). Jedynie w przypadku trzech obszarów wyniki dziewcząt z uszkodzonym słuchem okazały się znacząco wyższe. Były to: ogólny obszar ryzykownych zachowań w sieci (PUI), ogólny poziom samotności (SPS) oraz obszar odczuwania negatywnych emocji (SPS).

Tabela 2

Analiza różnic pomiędzy grupą respondentów z uszkodzeniem słuchu (NS) i grupą słyszących respondentów (S)

Zmienna zależna	Średnie		Odch. St.		t	p
	S	NS	S	NS		
KNIIS SPI	16,10	10,89	1,87	1,74	12,54	< ,001
KNIIS SF	17,49	13,13	1,89	2,30	9,08	< ,001
KNIIS SSM	15,51	17,87	1,79	2,33	7,72	< ,001
KNIIS SCH	15,21	13,18	1,73	2,10	4,60	< ,001
KNIIS WS	17,72	10,11	1,81	2,33	16,03	< ,001
KNIIS BZA	16,69	10,74	1,42	2,48	12,98	< ,001
KNIIS PROS	16,46	15,47	1,67	2,81	1,88	,064
KNIIS BAGR	12,72	8,68	2,49	1,79	8,14	< ,001
KNIIS SZS	12,10	9,87	1,82	2,12	4,97	< ,001
KNIIS PrzS	12,46	8,50	2,35	2,41	7,30	< ,001
KNIIS PoczS	15,77	13,95	1,84	2,01	4,15	< ,001
KNIIS BPB	15,44	11,47	2,09	2,04	8,43	< ,001
KNIIS SSS	64,31	49,08	4,54	4,38	14,98	< ,001
KNIIS FI	63,59	45,00	4,16	5,27	17,20	< ,001
KNIIS IWM	34,41	20,84	2,36	4,00	18,17	< ,001
KNIIS JWI	29,18	24,16	3,09	3,24	6,96	< ,001
KNIIS Obr_S	24,56	18,37	2,85	3,57	8,44	< ,001
KNIIS OZ	31,21	25,42	3,11	3,26	7,97	< ,001
SPS Neg. emocje	11,56	19,24	1,96	1,92	-17,35	< ,001
SPS Poz. społ.	19,21	12,74	1,96	2,06	14,10	< ,001
SPS ogólny	16,62	40,08	4,26	5,05	-22,07	< ,001
PUI	27,28	75,21	18,79	11,70	-12,55	< ,001

Źródło: badania własne

Analizując powyższe dane, można zauważyć podobną tendencję. Otóż słyszący respondenci osiągnęli wyższe wyniki niemal we wszystkich obszarach użytych kwestionariuszy. Jest to szczególnie widoczne w przypadku analizowania sfery globalnej samooceny – 64,31 punktów (S) i 49,08 punktów (NS) oraz funkcjonowania interpersonalnego – 63,59 punktów (S) i 45,00 punktów (NS). Jednakże w przypadku dwóch obszarów proporcje te okazały się być odwrotne – w sferze PUI respondenci z uszkodzonym słuchem uzyskali aż 72,21 punktów, podczas gdy grupa słyszących respondentów zaledwie 27,28. Podobnie w przypadku sfery ogólnej poczucia samotności – 40,08 punktów (NS) i 16,62 punktów (S). Ostatnia, najmniejsza różnica dotyczyła zaś obszaru negatywnych emocji – 19,24 punktów (NS) i 11,56 (S).

Porównując dwie grupy respondentów, można wskazać na kilka różnic, które uwiadcniają się na tle powyższej analizy. To, co szczególnie mocno odznacza się na tle wielu badanych obszarów, to zdecydowanie większe tendencje do problematycznego korzystania z Internetu w grupie respondentów z uszkodzonym słuchem. Ponadto grupa ta wykazała także wyższe wyniki w sferze ogólnego poczucia samotności i odczuwania ogólnych, negatywnych emocji.

W przypadku wszystkich skali w narzędziu KNIIS grupa respondentów z uszkodzonym słuchem uzyskała niższe wyniki na tle swoich słyszących rówieśników. Z kolei w grupie słyszących zdecydowanie wyższe wartości uwiadcniają się w zakresie globalnej samooceny i funkcjonowania interpersonalnego.

Jeśli chodzi zaś o różnice międzypłciowe, w grupie słyszących respondentów różnice te nie są szczególnie wyraziste. W sferze problematycznego użytkowania Internetu (PUI) minimalnie wyższe wartości uzyskały dziewczęta. Są to istotnie statystycznie wyższe wyniki w zakresie: obrazu świata (KNIIS) i pozycji społecznej (SPS). Chłopcy natomiast osiągnęli wyższe wyniki w obszarach ogólnej samooceny i funkcjonowania interpersonalnego. W grupie respondentów z uszkodzonym słuchem dziewczęta uzyskały od chłopców istotnie statystycznie wyższe wyniki w KNIIS poczuciu przychylności ze strony świata i problematycznym użytkowaniu Internetu. Chłopcy natomiast wykazali wyższe od dziewcząt wyniki w zakresie KNIIS prospołeczności, KNIIS poczuciu skuteczności, KNIIS „ja wobec innych”, KNIIS braku poczuciu bezradności oraz KNIIS ogólnym obrazie życia. Biorąc pod uwagę płeć, w grupie dziewcząt słyszących i dziewcząt z uszkodzonym słuchem wszystkie uzyskane różnice okazały się bardzo istotne statystycznie. Największa dysproporcja dotyczy jednak problematycznego użytkowania Internetu oraz ogólnego poczucia samotności – przewagę w tej kwestii uzyskały dziewczęta z uszkodzonym słuchem. Tak samo kształtują się różnice pomiędzy słyszącymi i niesłyszącymi chłopcami – największą dysproporcję również można zauważyć w problematycznym użytkowaniu Internetu oraz ogólnym poczuciu samotności – oba „na korzyść” grupy respondentów z uszkodzonym słuchem.

Weryfikując zatem postawione uprzednio hipotezy badawcze, należy zaznaczyć, że spośród czynników osobowych, które mogą istotnie różnicować korzystanie z Internetu przez młodzież w grupie słyszących respondentów, wyróżnić możemy jedynie sferę społeczno-moralną (.32** w skali Pearsona). Sfera społeczno-moralna jest jedną z częściowych składowych globalnej samooceny. Umiejętne funkcjonowanie w środowisku społecznym jest kluczową cechą sfery funkcjonowania interpersonalnego. Zatem im wyższy poziom prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie, umiejętności nawiązywania i podtrzymywania pozytywnych relacji, tym wyższy także poziom ogólnego (globalnego) zadowolenia z siebie i odpowiednio wysokiej samooceny. Im większe poczucie bycia osobą szanowaną i docenianą, obdarzaną zaufaniem i traktowaną przyjaźnie w społeczeństwie, tym wyższy również poziom ogólnej samooceny jednostki. Z kolei im wyższy poziom pozytywnego obrazu własnego życia i zadowolenia z niego, tym wyższe wartości odnotowane zostaną w zakresie globalnej samooceny adolescenta. Wśród czynników osobowych, które istotnie mogą różnicować korzystanie z Internetu przez młodzież w grupie niesłyszących respondentów, wyróżnić można jedynie sferę przychylności świata (.26* w skali Pearsona). Sfera ta określona została jako posiadanie pozytywnych wspomnień i doświadczeń, a co za tym idzie przekonania, że w ogólnym rozumieniu świat jest dobry, a los jest człowiekowi przychylny, jeśli ten działa w świecie aktywnie.

Wnioski

Okres adolescencji jest wyjątkowym czasem w życiu młodego człowieka – wymagającym, trudnym i pełnym nowych wyzwań w wielu sferach życia. Poszukiwanie akceptacji, zrozumienia czy zaspokojenia własnych potrzeb staje się często kwestią nadrzędną i znacząco wpływającą na poczucie własnej wartości. Porównując obie grupy respondentów pod kątem ich aktywności w sieci i dodatkowych czynników, które tę aktywność determinują, łatwo zauważyć główną konkluzję płynącą z przeprowadzonych badań: poczucie samotności, odrzucenia i niezrozumienia popycha młodych ludzi do zachowań ryzykownych i znacząco zwiększa ryzyko szeroko rozumianych uzależnień. Porównując uzyskane wyniki badań pod kątem płci respondentów, można dostrzec wyraźną różnicę pomiędzy słyszącymi i niesłyszącymi respondentkami – grupa dziewcząt z uszkodzonym słuchem uzyskała istotnie niższe wartości w niemal każdym obszarze użytych kwestionariuszy. Najbardziej wyraźne różnice dotyczyły funkcjonowania interpersonalnego – 43,41 punktów (NS), 60,44 punktów (S), sfery globalnej/ogólnej samooceny – 50,59 punktów (NS) i punktów 61,06 (S) czy poczucia otrzymywania wsparcia od innych – 17,00 punktów (S) i 10,32 punktów (NS). Wyższe wartości punktowe w przypadku dziewcząt z uszkodzonym słuchem odnotowano jedynie w obszarach ryzykownych zachowań w sieci (84,57 NS i 29,00 S), ogólnym poziomie samotności (40,49 NS i 14,81 S) oraz obszarze odczuwania negatywnych emocji (19,22 NS i 10,86 S), co argumentuje

postawione przez autorki wnioski. W przypadku męskiej części respondentów zależności te kształtują się podobnie. To właśnie słyszący respondenci osiągnęli wyższe wyniki niemal we wszystkich obszarach zastosowanych kwestionariuszy. Jest to szczególnie widoczne w przypadku sfery globalnej samooceny – 64,31 punktów (S) i 49,08 punktów (NS) oraz funkcjonowania interpersonalnego – 63,59 punktów (S) i 45,00 punktów (NS). W przypadku jednak dwóch obszarów proporcje te okazały się całkowicie odwrócone: sfera problematycznego użytkowania Internetu – 72,21 punktów (NS) i 27,28 punktów (S). Sfera ogólnego poczucia samotności – 40,08 punktów (NS) i 16,62 punktów (S). Ostatnia różnica dotyczyła natomiast obszaru negatywnych emocji – respondenci uzyskali kolejno 19,24 punktów (NS) i 11,56 (S).

Odnosząc się do zaprezentowanych wniosków, należy stwierdzić, że szczególnie mocno odznaczają się na tle wszystkich badanych obszarów drastycznie większe skłonności do problematycznego korzystania z Internetu, ogólnego poczucia samotności i odczuwania negatywnych emocji w grupie respondentów z uszkodzonym słuchem. Teorię tę popierają liczne badania światowe wskazujące na korelację traumy wczesno-dziecięcej ze skłonnością do szeroko rozumianych uzależnień w późniejszym okresie życia (Schore, 1994; Higley i Linnoila, 1997; Teicher, 2000; Meaney, 2002). Wobec tych doniesień szczególnie istotne wydaje się uwrażliwienie rodziców na budowanie zdrowej relacji i więzi z własnym dzieckiem. Nieświadome nawet komunikaty, zachowania czy postawy mogą bowiem wzmacniać w dzieciach poczucie odrzucenia i osamotnienia. W środowisku szkolnym natomiast kwestią wartą rozważenia mogłyby być cykliczne spotkania i zajęcia warsztatowe z wychowawcą lub psychologiem, który pomógłby młodzieży zmierzyć się z wyzwaniami i trudnościami typowymi dla wieku nastoletniego. Ważne byłoby również budowanie w trakcie takich spotkań adekwatnego poczucia własnej wartości młodych ludzi. Wychowawcy i nauczyciele powinni utwierdzać ich także w przekonaniu, że jeśli napotkają jakiegokolwiek trudności mogą liczyć na ich wsparcie i pomoc, zaś w razie potrzeby zostaną pokierowani do odpowiednich instytucji czy specjalistów. Odpowiednie działania o charakterze prewencyjnym mogą znacząco przyczynić się do zmniejszenia trudności adolescentów z wadą słuchu, które tak wyraźnie zarysowały się w toku przeprowadzonych badań.

BIBLIOGRAFIA

1. Allen, S., Yen, Z., Archbold, S. (2016). *Educational services for deaf children in Europe: views and experiences of parents*. The Ear Foundation.
2. Aronson, E. (2009). *Człowiek istota społeczna*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
3. Augustynek, A. (2010). *Psychologia. Jak ślimak piął się pod górę*. Difin.
4. Barłóg, M.J. (2015). Relationship between personality and Internet addiction. *Hygeia Public Health*, 50(1), 197–202.
5. Bartnikowska, U. (2010). *Sytuacja społeczna i rodzinna słyszących dzieci niesłyszących rodziców*. Akapit.

6. Calderon, R., Greenberg, M.T. (2003). Social and emotional development of deaf children. Family, school and program effects. W: M. Marschark, P.E. Spencer (Eds.). *The Oxford handbook of deaf studies, language and education*. Oxford University Press.
7. Cano, S., Penenory, V., Collazas, C.A., Albiol-Perez, S. (2020). Designing Internet of tangible things for children with hearing impairment. *Journal Information*, 11(70), 2–13. <https://doi.org/10.3390/info11020070>
8. Castellacci, F., Tveido, V. (2018). Internet use and well-being: A survey and a theoretical framework. *Research Policy*, 47(1), 308–325. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2017.11.007>
9. Cytowska, B. (2012). *Trudne drogi adaptacji, wątki emancypacyjne w analizie sytuacji dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną we współczesnym społeczeństwie polskim*. Impuls.
10. Daniels, S. (2019, 8.05). More than half of adults don't feel confident talking to deaf people. <https://www.ndcs.org.uk/about-us/news-and-media/latest-news/more-than-half-of-adults-don-t-feel-confident-talking-to-deaf-people/>.
11. Fellinger, J., Holzinger, D., Pollard, R. (2012). Mental health of deaf people. *Lancet*, 379(9820), 1037–1044. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)61143-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)61143-4)
12. Gebrekirstos, M., Savolainen, H., Lehtomaki, E., Kuorelahti, M. (2016). The self-concept of deaf/ hard-of-hearing and hearing students. *Journal of deaf studies and deaf education*, 21(4), 345–351. <https://doi.org/10.1093/deafed/enw041>
13. Greenfield, M. (2011). The Addictive properties of Internet usage. W: K.S. Young, C.N. de Abreu (Eds.). *Internet addiction. A handbook and guide to evaluation and treatment*. John Wiley and Sons. <https://doi.org/10.1002/9781118013991.ch8>
14. Golek, B., Wysocka, E. (2011). *Kwestionariusz nastawień intrapersonalnych, interpersonalnych i nastawień wobec świata (KNIIS)*. Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne.
15. Holmström, I., Schonström, K. (2017). Resources for deaf and hard-of-hearing students in mainstream schools in Sweden. A survey. *Deafness & Educational International*, 19(1), 29–39. <https://doi.org/10.1080/14643154.2017.1292670>
16. Iwanicka, B., Iwanicki, J. (2018). Kultura Głuchych a technologie wspomagające słyszenie. *Kultura Współczesna*, 3(102), 131–145.
17. Jagoszewska, I. (2016). W poszukiwaniu drogi do emancypacji – oczekiwania niesłyszących. *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej*, 12, 135–163. <https://doi.org/10.14746/ikps.2016.12.07>
18. Kim, E.J., Namkoong, K., Ku, T., Kim, S.J. (2008). The relationship between online game addiction and aggression, self-control and narcissistic personality traits. *European Psychiatry*, 23(3), 212–228. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2007.10.010>
19. King, B., Minium, E. (2009). *Statystyka dla psychologów i pedagogów*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
20. Knoors, H., Brons, M., Marschark, M. (Eds.) (2019). *Deaf education beyond the western world*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190880514.001.0001>
21. Kobosko, J. (2018). Tożsamość społeczno-kulturowa a samoocena osób głuchych z implantem ślimakowym, komunikujących się w języku polskim fonicznym – badania wstępne. *Edukacja*, 147(4), 125–135. <https://doi.org/10.24131/3724.180409>
22. Krakowiak, K., Dziurda-Multan, A. (2006). Nie głos, ale słowo... *Przekraczanie barier w wychowaniu osób z uszkodzeniami słuchu*. Katolicki Uniwersytet Lubelski.
23. Majchrzak, P. (2010). Psychospołeczne skutki użytkowania Internetu. W: N. Ogińska-Bulik (red.). *Zachowania ryzykowne dla zdrowia (77–97)*. Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
24. Makaruk, K., Wójcik, S. (2013). Nadużywanie Internetu przez młodzież: wyniki badania EU NETAD. *Dziecko Krzywdzone: Teoria, Badania, Praktyka*, 12(1), 35–48.

25. Mekonnen, M., Savolainen, H., Lehtomaki, E., Kuorelathi, M. (2015). Socio-emotional problems experienced by deaf and hard of hearing students in Ethiopia. *Journal Deafness & Education International*, 17(3), 155–162. <https://doi.org/10.1179/1557069X15Y.0000000002>
26. Michalczyk, A. (2022). *Wirtualne oblicza samotności. Ryzykowne zachowania w sieci wśród słyszczącej i niesłyszczącej młodzieży*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
27. Morbitzer, J. (2018). W poszukiwaniu nowych (meta)modeli edukacji w XXI wieku. *Studia Edukacyjne*, 50, 1–23. <https://doi.org/10.14746/se.2018.50.1>
28. Movallali, G., Mousavi, Z., Hakimi-Rad, E. (2018). Felling of loneliness in deaf adolescents: The effect of an online life skills program. *European Journal of Social Science*, 12(1), 131–137. <https://doi.org/10.26417/ejser.v12i1.p130-137>
29. Plutecka, K. (2015). Zmiany społeczne w polskiej surdopedagogice. *Niepełnosprawność i Rehabilitacja*, 15(2), 3–15.
30. Podgórska-Jachnik, D. (2002). Zastosowanie planu „kwadratu łacińskiego” w badaniach eksperymentalnych w pedagogice specjalnej. W: J. Pańczyk (red.). *Forum Pedagogów Specjalnych XXI Wieku*, t. 2, 88–96. Uniwersytet Łódzki.
31. Podgórska-Jachnik, D. (2013). *Głusi: emancypacje*. Uniwersytet Łódzki.
32. Poprawa, R. (2012). Problematyczne używanie Internetu – symptomy i metoda diagnozy. Badania wśród dorastającej młodzieży. *Psychologia Jakości Życia*, 11(1), 57–82.
33. Ranaey, S., Taghavi, M.R., Goodarzi, M.A. (2016). The effect of loneliness on social networking sites use and its related behaviors. *Global Journal of Health Science*, 8(8), 162–173. <https://doi.org/10.5539/gjhs.v8n8p162>
34. Schore, A.N. (1994). *Affect regulation and the origin of the self*. Hillsdale: L. Erlbaum Associates.
35. Stachyra, J. (2010). *Zdolności poznawcze i możliwości umysłowe uczniów z uszkodzonym słuchem*. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
36. Teicher, M.H., (2000). Wounds That Time Won't Heal: The Neurobiology of Child Abuse. *Cerebrum: The Dana Forum on Brain Science*, 2(4).
37. Woynarowska, A. (2010). *Niepełnosprawność intelektualna w publicznym i prywatnym dyskursie*. Impuls.
38. Wójcik, M., (2008). *Wybrane aspekty społecznego funkcjonowania młodzieży słyszczącej i niesłyszczącej*. Impuls.
39. Wójcik, S. (2017). Zagrożenia dzieci i młodzieży w Internecie. *Dziecko Krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka*, 16(1), 271–288.
40. Young, A., Green, L., Rogers, K.D. (2008). Deaf young people in the net of threats – empirical research. *Deafness & Education International*, 10(1), 40–55. <https://doi.org/10.1179/146431508790559850>